

**UMUT HAKKI BAĞLAMINDA
AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ VE
ŞARTLI TAHLİYESİ ENGELLENEN
KADIN MAHPUSLAR RAPORU**

ÖZGÜRLÜK İÇİN HUKUKÇULAR DERNEĞİ

ozgurlukicinhukukcular.org

Yenişehir Mah. Lise Cad. Evran Apt.
Kat:5/6 Yenişehir/DİYARBAKIR

1. GİRİŞ

Bu rapor, Türkiye’de ceza infaz sistemi tarafından tahliye umudu engellenen; yani ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü kadın mahpuslar ile süreli hapis cezası almış ve şartlı tahliye hakkı engellenen siyasi kadın mahpuslar özelinde ceza infaz sisteminin yarattığı hak ihlallerini ele almaktır. Raporda; ağırlaştırılmış müebbet infaz rejimi ve kadınlar açısından sonuçları ile umut hakkı, İdare ve gözlem kurullarının kararları ve koşullu salıverilme mekanizmasının siyasi mahpuslar açısından uygulanması irdelenmiştir.

Sonuç olarak bu raporun amacı, siyasi kadın mahpuslar açısından şartlı tahliye uygulamasının ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüleri bakımından umut hakkının hayata geçirilmesinin önemini ortaya koymayı; cinsiyetlendirilmiş şiddet mekânları olan kadın hapishanelerinde ve erkek hapishanelerinin kadın koşullarına hapsedilen kadın mahpusların maruz bırakıldığı temel hak ve hürriyetlere ilişkin ihlallerin tespitini, yetki ve sorumluluğu olan merci ve kurumların bu ihlalleri sonlandırılmasına yönelik harekete geçmelerini sağlamak, ihlallere ilişkin etkili soruşturma yürütülmesine katkı sağlamak, hapishanelerde bulunan kadınların sahip oldukları özel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak cinsiyete duyarlı yaklaşımlar oluşturulmasına rehberlik etmek ve kamuoyunun dikkatine sunmaktır.

2. YÖNTEM

Bu raporda, Özgürlük İçin Hukukçular Derneği üyesi avukatlar tarafından hapishanelerde gerçekleştirilen ziyaretlerde alınan beyanlar, mahpusların aileleri ile yapılan görüşmelerden ve mahpusların avukatlarından edinilen bilgiler ile hapishanelerle ilgili çalışmalarını basına ve kamuoyuna sunan kurumların çalışmaları kullanılmış olup gözlemlenen ve tespit edilen ihlaller raporlaştırılmıştır.

3. İLGİLİ HUKUK

3.1. Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahpuslar

Kadın Hapishaneleri 13.12.2014 tarihli 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 10. maddesinde düzenlenmiştir. Ceza İnfaz Kurumu Türleri başlıklı İkinci Bölümde Kapalı Cezaevleri arasında sayılan Kadın Kapalı Hapishaneleriyle ilişkili hüküm: “ (1) Kadın kapalı ceza infaz kurumları, kadın hükümlülerin hapis cezalarının infaz edildiği Kanunun 8 ve 9’uncu maddelerine göre kurulmuş kurumlardır. Bu kurumlarda iç güvenlik görevlileri kadınlardan oluşturulur. (2) Bu maksatla kurulmuş kurumların ihtiyacı karşılama bakımından yetersiz olması hâlinde, kadın hükümlülerin hapis cezaları diğer kurumların, erkek hükümlülerin kaldığı bölümlerle bağlantısı olmayan bölümlerinde infaz edilir.” şeklindedir.

Kadın Mahpuslara Muamele ve Kadın Suçlulara Yönelik Hapis Dışı Tedbirlere dair BM Kuralları(Bangkok Kuralları) ise ceza adaleti sisteminde kadınların toplumsal cinsiyetlerine özel ihtiyaçlarının tanınması ve kadınların kötü muamele ve işkence risklerine karşı korunma teminatlarının getirilmesi konusunda önemli bir ileri adımı temsil etmektedir.

Bangkok Kuralları’nın Giriş kısmındaki paragraf 14’te “Mevcut kuralların I. Kısmı [Kurallar 1-39] (...) ceza ya da hukuk davalarında, henüz yargılanmamış ya da hapis cezası hükmedilmiş kadın mahpuslarla birlikte hakkında bir hakim tarafından “güvenlik tedbiri” ya da düzeltici tedbir kararı verilmiş kadınlar dahil özgürlüğünden mahrum bırakılan tüm kadın kategorileri için geçerlidir” denmekte olup; kuralların -

benimsenmesi, daha genel anlamıyla, alıkonulan kadınların toplumsal cinsiyete duyarlı muamele görmeleri konusunda bilgilendirici bir temel sunmaktadır. Bu kurallarla, hapishane mimarisinden, yönetim biçimine; personelin eğitiminden, ziyaret haklarının düzenlenmesine; şiddetten korumadan, adalete erişimde eğitim hizmetlerine kadar pek çok konuda kadınların ve onlarla birlikte kalan çocukların özelliklerine ve ihtiyaçlarına yönelik özel düzenlemeler yapılması öngörülmüştür.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü'nün "Ayrımcılık Yasağı" başlıklı 5. maddesinin 2. fıkrasında da *"Kadınların, özellikle de hamile ve bebekli Kadınların, çocukların ve küçüklerin, yaşlıların, hasta veya özürlü kişilerin sadece haklarını ve özel durumlarını korumak amacıyla alınan ve hukuka göre uygulanan tedbirler Ayrımcılık sayılamaz. Bu tür tedbirlere duyulan ihtiyacın bulunup bulunmadığı ve uygulanması, her zaman yargısal veya diğer bir makamın denetimine tabidir."* denilerek kadınların toplumsal cinsiyete bağlı dezavantajlarını ortadan kaldırmaya ya da azaltmaya yönelik uygulamaların ve kadınları ayrımcılığa karşı koruyucu birtakım düzenlemelerin ayrımcılık sayılmayacağı ifade edilmiştir.

Nitekim Suç Önleme ve Ceza Adaleti Alanında Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması konusunda Güncellenmiş Örnek Stratejiler ve Pratik Tedbirlerin giriş kısmı da benzer değerlendirmeleri içermektedir: *"Kadına karşı şiddet genellikle toplumsal değerler, kültürel örüntüler ve uygulamaların içine yerleşmiştir ve bunlarla desteklenir. Ceza adaleti sistemi ve yasa koyucular bu değerlerden muaf değildir ve bu nedenle kadına karşı şiddeti diğer şiddet biçimleriyle her zaman aynı ciddiyette ele almamaktadırlar ..."*

3.2. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda sayılan hapis cezası türlerinden biri olan Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası 47. maddede şöyle açıklanmıştır. 'Madde 47- (1) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam eder, kanun ve Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çektilir.' Kanun maddesinin lafzından da anlaşıldığı üzere hayat boyu devam eden bir infaz rejimi türüdür.

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin koşulları ise 5275 sayılı Kanun'un 9. maddesi, 25. Maddesi ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğü'nün 47.maddesi ile belirlenmiştir.

Buna ek olarak 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz" (CGTİHK m. 107/16 "14.7.2004 tarihli ve 5218 sayılı Kanunun 1'inci maddesi ile değişik 3.8.2002 tarihli ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla; ölüm cezaları, müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları ile ölüm cezaları ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen veya ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olan terör suçluları, koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamaz. Bunlar hakkında, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası, hayatı boyunca devam eder" (CGTİHK geçici madde 2/1)) ibaresi yer alır. CGTİHK geçici madde 2/1 ve yine aynı Kanunun m. 107/16'nın kapsamı, daha açık bir ifadeyle "koşullu salıverilme yasağı," söz konusu olduğu hallerde, müebbet hapis cezası hükümlüsünün af dışında salıverilme imkânı yoktur. Yasa koyucu bu hallerde, hükümlü bakımından koşullu salıverilmeyi olanaksız hale getirmiştir.

3.3. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik 29.12.2020 tarihinde Resmî gazetede yayımlanmış ve 01.01.2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 13 ve 89. maddeleri dayanak alınarak hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin ikinci bölümüne bakıldığında; Gözlem ve sınıflandırma merkezlerinin oluşturulması, gözlem ve sınıflandırma merkezi personeli, gözlem ve sınıflandırma merkezlerinin görevleri, hükümlülerin gözlemlenmesi gibi başlıklar ele alınmış olup üçüncü bölümünde ise İdare ve Gözlem Kurullarının oluşumu ve görevleri hakkında esaslar sayılmıştır.

İdare ve gözlem kurulu: 5275 sayılı Kanunun 89 uncu maddesi ile 28/3/2020 tarihli ve 2324 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe konulan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 22 nci maddesinde belirtilen üyelerden oluşan kurulları ifade ettiği yönetmelikte belirtilmiştir. 5275 sayılı Kanunun 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca iyi hâl değerlendirmesi yapacak olan kurula Cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği Cumhuriyet savcısı başkanlık eder. Bu kurula birinci fıkrada sayılan üyelerin yanı sıra Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il veya ilçe müdürlükleri tarafından görevlendirilen birer uzman da katılır denmektedir.

4. TÜRKİYE'DE KADIN MAHPUSLAR AÇISINDAN CEZA İNFAZ SİSTEMİ

Türkiye'deki ceza infaz sistemi, temel olarak erkek mahpus varsayımı üzerine inşa edildiği için infaz rejimi içerisinde kadınlara özgü fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları merkeze alan bir yaklaşımın eksik olduğu görülmektedir. Mevzuatta ise sadece hamilelik, lohusalık ve doğum gibi biyolojik dönemlere ilişkin asgari düzenlemeler bulunmaktadır. Bunun dışında kadın hükümlülerin sağlık ihtiyaçlarına, regl dönemine ilişkin hijyen gerekliliğinden kaynaklanan ihtiyaçlara, cinsel şiddet riskini ve mahremiyet ihlali durumlarını bertaraf eden düzenlemelere, kadınlara özgü psikososyal destek imkanına, çocukla temas hakkına gibi hapisanelerin kadınlar üzerindeki etkisi ve sonuçlarına dair hiçbir özel hüküm mevcut değildir.

Bu sebeple, kadın mahpusların toplum içerisinde maruz kaldıkları ayrımcılık, hapsedilmeleriyle birlikte yoğunlaşarak devam etmekte ve tahliye sonrasına da katlanarak yansımaktadır. Alıkonulma yerlerinde kadınların karşılaştıkları özel kötü muamele ve işkence riskleri günümüze dek pek az dikkat çekmiştir. Kadınlara yönelik şiddetin azaltılması çabaları özel ya da kamusal alana odaklanmaktadır ve özgürlüklerinden mahrum bırakılan kadınların hapisanelerde karşılaştıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddete fazla dikkat çekilmemektedir. Her ne kadar alıkonulma yerlerinde işkence ve kötü muamele, genel olarak, önemli bir endişe konusu olsa da, meselenin toplumsal cinsiyete özgü boyutu yeterince tartışılmamış ya da araştırılmamıştır.

Bu cinsiyet körü yapı, “olağanüstü” bir infaz rejimi olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası kapsamında bulunan kadın hükümlüler açısından daha görünür ve daha ağır sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası infaz edilirken uygulanan rejim, kadınların biyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını hesaba katmayan, dolayısıyla eşitsizlik üreten bir sonuç yaratmaktadır. İdare ve Gözlem Kurullarının mahpuslar hakkında verdiği kararlara bakıldığında da erkek- devlet şiddetinin bir görüntüsü olarak kadın mahpuslar özelinde cezalandırma saikiyle hareket eden bir yerde durmaktadır.

5. KADIN MAHPUSLARA DAİR VERİLER

5.1. Türkiye’de Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası Hükümlüsü Kadın Mahpuslar Hakkında Veriler

Türkiye’de Adalet Bakanlığı 2024 verilerine göre; Alanya, Bakırköy, Silivri, Sincan, Diyarbakır, Elazığ, Gebze, İnegöl, İzmir, Tarsus ve Bünyan Kadın Kapalı Hapishaneleri olmak üzere toplam 11 kapalı kadın hapishanesi ve 8 açık kadın hapishanesi bulunmaktadır. Söz konusu hapishanelerde 2025 Kasım ayı itibariyle toplam 19 bin 290 kadın mahpus bulunmaktadır. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara ilişkin veriler açısından ise 2014 yılına kadar kesinleşmiş müebbet ağır hapis cezasına mahkum 1453 kişi olduğunu biliyoruz.^[1] Ancak detaylı bilgi ve istatistiklere erişim sağlanamadığından ötürü, Türkiye’de ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü kadınların sayısı ve hangi hapishanelerde bulunduklarına ilişkin resmi verilere sahip değiliz.

Ancak Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bilgi edinme kanunu çerçevesinde yaptığımız bilgi edinme başvurularında; Bakanlığa, Türkiye’de kaç ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlüsünün bulunduğu, bunlardan kaçının koşullu salıvermeden yararlanmadığı, kaçının 25 yıldan fazla bir süredir hükümlü olarak mahkûm olunan cezayı infaz ettiği defaatle sorulmuş olmasına rağmen bu sorulara ayrıntılı veya olumlu bir cevap verilmemiştir.

2025 Kasım ayı itibariyle derneğimize kendileri ya da aileleri tarafından başvuruda bulunmuş olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü siyasi kadın mahpusların sayısı 31’dir. Başvurucu mahpusların bulundukları hapishaneler ise aşağıda yer almaktadır:

1. İzmir Kadın Kapalı Hapishanesi
2. Osmaniye 2 Nolu T Tipi Kapalı Hapishanesi
3. Gebze Kadın Kapalı Hapishanesi
4. Kandıra 1 Nolu F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Hapishanesi
5. Sincan Kadın Kapalı Hapishanesi
6. Kayseri (Bünyan) Kadın Kapalı Hapishanesi

5.2. Türkiye Hapishanelerinde Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik Kapsamında İnfaz Süresi Haksız bir Şekilde Uzatılan Kadın Mahpuslar Hakkında Veriler

Türkiye’de kadın mahpuslara özgülenmiş özel bir infaz rejimi söz konusu olmadığı gibi yasa yapıcılar tarafından çıkartılan her yeni infaz düzenlemesi başta çocuklar olmak üzere sırasıyla kadınları ve LGBTİ+ mahpusları doğrudan ve daha katmerli bir biçimde olumsuz etkilemektedir. Türkiye hapishanelerinde 2021 yılından bu yana idare ve gözlem kurulları eliyle daha önceki yıllarda ise doğrudan infaz yasasında bulunan hükümler nedeniyle; tahliye hakkı, umut etme hakkı gibi en temel mahpus haklarının dahi engellendiği bilinmektedir. Nitekim ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkûm edilmiş ve gözden geçirme imkanı bulunmadan hapishanede bulunan kişi sayısı ile ilgili güncel bilgi bulunmamasına ek olarak idare ve gözlem kurulu kararları sonucu infaz ertelenen /uzatılan/ engellenen mahpus sayısında da güncel veri elde edilebilmiş değildir. Derneğimizin çalışmaları kapsamında hazırlanan kadın mahpuslar hakkındaki raporda belirtildiği üzere çeşitli hapishanelerde idare ve gözlem kurulları tarafından verilen hukuka aykırı kararlar gerekçe gösterilerek tahliyeler engellenmekte, kurul açıkça ‘örgütten ayrılmaya’ dönük bir tespitin yapılamaması nedeniyle koşullu salıverilme hakkının tanınmadığını kararlarında belirtmektedir. Yakın zamanda Sincan Kadın Hapishanesinde bulunan mahpusların yaşadığı benzer konulu hak ihlalleri de DEM Parti tarafından meclis komisyonuna sunulmuştur.

2025 Kasım ayı itibarıyla Bakırköy Kadın Kapalı Hapishanesinde bulunan 10 siyasi kadın mahpusun tahliyelerinin engellendiği derneğimize kendileri ya da aileleri tarafından yapmış oldukları başvurular sonucu tespit edilmiştir. Aynı şekilde Sincan Kadın Kapalı Hapishanesinde bulunan 12 kadın mahpusun da şartlı tahliye olma hakları idare ve gözlem kurulları tarafından engellenmiş ve derneğimiz tarafından hukuka aykırı bu süreç takip edilmiştir.

İnsan Hakları Derneği'nin 2024 yılı açıklamasına göre ; '2021 yılının başından bu yana en az 501 mahpusun tahliyesi birden fazla kez 1'er yıl, 9'ar ay, 6'şar ay ve 3'er aylık periyotlarla engellenmiş olup bazı mahpusların tahliyelerinin engellenmesine devam edilmektedir. Tahliyesi engellenen mahpusların 54'ü, 30 yılını tamamlamış ve koşullu salıverilmeye hak kazanmış mahpuslardır. Tahliyesi engellenenlerin 73'ü kadın mahpustur.' Bu açıklamadan ele alacak olursak infazları tamamlanmasına rağmen tahliye olmaları çeşitli nedenlerle engellenen mahpusların içerisinde kadın mahpuslar büyük oranda yer almaktadır. Derneğimize yapılan başvurulardan hareketle de verilen bu haksız engelleme kararlarına karşı İnfaz Hakimliklerine itiraz yolları denenmektedir. Son olarak derneğimizin de düzenleyicileri içerisinde yer aldığı 19 Ekim 2025 tarihli basın açıklamasında; 'Bakırköy Hapishanesi'nde bulunan ve koşullu salıverilme tarihi gelmiş 10 siyasi tutsaktan 8'inin tahliyesi İdare ve Gözlem Kurulu kararları, 2 siyasi tutsağın ise üç ve daha fazla hücre cezasının bulunması gerekçesiyle engellenmiştir. Yine henüz koşullu salıverilme tarihi gelmeyen 6 tutsağın da infazı tamamen hukuka aykırı hücre cezaları ile yakılmıştır. Bu şekilde Bakırköy Hapishanesi'nde bulunan siyasi tutsaklardan yarısından fazlasının tahliyesi hukuksuz şekilde engellenmekte olup Bakırköy Hapishanesi'ndeki tahliye engellemeleri oransal anlamda Marmara hapishanelerinin en yüksek oranını oluşturmaktadır' denilmiştir.

Mahpusların dış dünyadan izole bir biçimde yaşamasını hedefleyen infaz rejimi kadın mahpusların özel ihtiyaçlarına göre dizayn edilmemiş hapishaneler inşa etmeye devam ederken şartlı tahliye olma umudunu da hukuki gözlem ile ilişkisi olmayan kurullar aracılığıyla ihlal etmektedir. Yapılan ve söylenen onlarca itiraza rağmen idare ve gözlem kurullarının ihlalleri devam etmektedir.

Derneğimizin yapmış olduğu hapishane ziyaretleri ile mahpus yakınlarının derneğimize yapmış oldukları başvurular neticesinde takibi sağlanan çok sayıda dosya bulunmaktadır. İnfaz düzenlemesi 2021 yılından bu yana idare ve gözlem kurulları eliyle daha belirgin bir şekilde hukuka aykırılık örnekleri sergilemekte ve verilen kararlarda mahpusların dış dünyaya kavuşma ile özgürlük ve güvenlik hakkına sahip olma hakları yok edilmektedir. İnfaz rejimi sonucu her ne kadar ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlüsü kadınlar bakımından umut hakkı engellendiği bilinse de süreli hapis cezası hükmü ile hapishanede bulunan kadınlar bakımından da var olan Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik dolaylı bir umut hakkı engellemesi ile karşı karşıya bırakmaktadır gözlemini yapabiliyoruz.

6. KADIN HAPİSHANELERİNDE YAŞANAN HAK İHLALLERİ

6.1 Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Kadınların Yaşadığı Özgün Hak İhlalleri

A. Tecrit, Sosyal İzolasyon, Fiziki Yapı

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 44. maddesi; "Hücreye koyma cezası, hükümlünün eylemlerinin nitelik ve ağırlığına göre bir günden yirmi güne kadar, açık havaya çıkma hakkı saklı kalmak üzere, geceli ve gündüzlü bir hücrede tek başına tutulması ve her türlü temastan yoksun bırakılmasıdır."

İlgili mevzuat ile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını infaz eden mahpusların, infaz süreleri boyunca tek kişilik odalarda kaldıkları düzenlenmiştir.

Ancak, Birleşmiş Milletler Mahpuslara Uygulanacak Muameleye İlişkin Asgari Standart Kurallar, diğer adıyla Mandela Kuralları'na göre:

Kural 42

Işık, havalandırma, sıcaklık, sağlık, beslenme, içme suyu, açık havaya erişim ve fiziksel egzersiz, kişisel hijyen, sağlık hizmeti ve yeterli kişisel alan ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere bu kurallarda belirtilen genel yaşam koşulları istisnasız tüm mahpuslara uygulanır.

Kural 43

Disiplin cezaları hiçbir durumda işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalar seviyesinde olamaz. Aşağıdaki durumlar, özellikle yasaktır: a) Belirsiz hücre hapsi; b) Uzun süreli hücre hapsi c) Mahpusun karanlık ya da sürekli aydınlık hücrelere yerleştirilmesi

Kural 44

Bu kuralların amacı gereği, hücre hapsi, mahpusların anlamlı bir insan irtibatı olmaksızın günde 22 saat veya daha fazla süreyle hapsedilmesi olarak anlaşılır. Uzatılmış hücre hapsi, aralıksız 15 günün üstünde bir süre için hücre hapsi uygulaması anlamına gelir.

Kural 45

1. Hücre hapsi, yalnızca istisnai durumlarda, mümkün olduğunca kısa bir süre için ve bağımsız incelemeye tabi tutulmak üzere yetkili bir makamın izni doğrultusunda son çare olarak kullanılır. Mahpus hakkındaki hükümden dolayı uygulanamaz.

Mahpuslara uluslararası standartlarda istisnai olarak uygulanabilecek “hücre cezası”, yasal düzenleme ile Türkiye’de ağırlaştırılmış müebbet hükümlüleri açısından mahpusun cezasının olağan bir unsuru haline getirilmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin mahpuslar açısından öngördüğü hayat biçimi, Türkiye’nin parçası olduğu Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi organları tarafından oluşturulmuş standartlarla örtüşmemektedir. Bu nedenle, tek başına kapatılmanın bir işkence ve kötü muamele hali olduğunu söylemek gerekmektedir.

İlgili mevzuat incelendiğinde günde asgari 1 saat, tek başlarına havalandırmaya çıkma hakları, 15 günde 1 kez ve 10 dakika, yalnızca 1. dereceden akrabalar ile telefon görüşü yapma, 15 günde 1 kez en fazla 60 dakika, yalnızca 1. dereceden akrabalar ile görüş yapma hakkı olduğu görülecektir. Diğer mahpusların 3 arkadaş görüşüşü belirleme hakları, ağırlaştırılmış müebbet için düzenlenmemiştir.

Bunların dışında ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara mevzuatta tanınan tüm haklar, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsünün “iyi halli” olması halinde, bulunduğu hapisane idaresi tarafından verilebilecek; iyi halin kaybedilmesi, güvenlik veya kurum koşulları gerekçesiyle geri alınabilecek unsurlardır.

Derneğimize başvuru kadın mahpusların hapisane idareleri tarafından genelde “iyi halli” olarak değerlendirilmemesi sistematik bir sorun olarak önümüzdedir. Nitekim bu raporda da değinildiği üzere idare gözlem kurulları keyfi ve objektiflikten uzak değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Siyasi kadın mahpusların toplumsal cinsiyet rolleri ve erkek-egemen devlet şiddetiyle ihtilafı bulundukları düşünüldüğünde, idare tarafından “iyi halli” olarak değerlendirmeleri mümkün olmayacaktır.

Bu sebeple “iyi halli” olarak değerlendirilmeyen, siyasi kadın mahpusların mevzuatta aslında var olan ancak hapishane idareleri tarafından uygulanması tercih edilmeyen insanı standartların sağlanmadığını, havalandırmadan 1 saatten fazla yararlanma hakkının yanı sıra sosyal aktiviteler, sohbet saatleri, resim, el işi vb. gibi meslek kurslarını kapsayan etkinliklerden yararlanamadığını görmekteyiz.

Aşağıda derneğimizin tespit ettiği hak ihlallerine dair örnekler bulunmaktadır:

23.10.2024 tarihinde Kocaeli Kandıra Kadın Kapalı Hapishanesi’nde alınan bir kararla ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü toplam 7 kişi hücreye alınmıştır. Bu kişilerin cezaları daha önce onaylanmış olmasına ve yıllardır ikişerli veya üçerli odalarda kalmalarına rağmen hangi sebeple hücreye alındıkları bilinmemektedir. Kandıra Kadın Kapalı Hapishanesinde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü kadınların tutulduğu hücreler 4 metre kareden ibaret olup bu hücrelerin mutfakı bulunmamaktadır. Bu hücrelere dolap, komodin veya buzdolabı sığmamaktadır. Kıyafetler veya bardak, tabak her şey oda içerisindeki 4 metre karelik alan içerisinde bulunan küçük lavaboda yıkanmaktadır. Mahpusun yatağının yanına ancak eşyaları sığmakta ve hücre içerisinde başkaca boş bir alan yoktur. Bu hücreler derine ve basık bir şekilde yapıldığından güneş almamakta, yeterince ısınmamakta ve rutubetlidirler. Bahsedilen hücrelerde daha önce 9 Aralık 2021 tarihinde Garibe Gezer hayatını kaybetmiştir. Bu olay üzerine Kocaeli Valiliği İl İnsan Hakları Kuruluna hapishanedeki mahpuslar tarafından yapılan başvurular üzerine bir İnceleme Komisyonu oluşturulmuştur. İnceleme Komisyonu tarafından hapishaneye yapılan ziyaret neticesinde tanzim edilen raporda bu hücrelerin kullanılmasının “insani olmadığı” değerlendirilmiştir. Buna rağmen halen 7 kişi bu hücrelerde kalmaktadır.

2023 senesinde Bünyan Kadın Kapalı Hapishanesinde, 6 hücrenin olduğu, bu hücrelerin boyutlarının aynı olmadığı, havalandırma penceresinin tamamen sık bir şekilde tellerle örülü olduğu ve bunun da nefes almayı zorladığı, hücrede bulaşık yıkama tezgahının olmadığı ve bu sebeple bulaşıkların tuvalette yıkandığı bunun da hijyen açısından problem yarattığı aktarılmıştır.

2025 senesinde İzmir Kadın Kapalı Hapishanesinde, R.A. ve M.D. isimli ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilen mahpusların odalarında bulunan kanalizasyonlarının bozulduğu, 3 hafta yapılmadığı o nedenle başka koşulların havalandırmasına çıkartıldıkları, odalarındaki tuvaletten pislik çıktığı ve kendi odalarındaki tuvaletleri kullanamadıkları aktarılmıştır.

6.2. Şartlı Tahliyesi Engellenen Kadınların Yaşadığı Özgün (?) Hak İhlalleri

A. İdare ve Gözlem Kurulları

Hapishanelerde bağımsız ve tarafsız kişilerden oluşturulmamış ve hiçbir hukuksal formasyonları olmayan idare ve gözlem kurullarının verdiği kararların hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır. Tamamen keyfi ve kurullarda yer alan kişilerin subjektif değerlendirmelerine dayalı bu kararlarla mahpusların kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkı başta olmak üzere birçok temel hak ve özgürlükleri ihlal edilmektedir. İnfaz sürelerinin belirsizleşmesi, hem özgürlük ve güvenlik hakkının hem de adil yargılanma hakkının ihlalidir. Kuralsız ve keyfi şekilde uygulanan infaz politikaları, devletin cezalandırma gücünü sınırsız bir şekilde kullanmasına olanak tanımakta, bu da temel hak ve özgürlüklerin açıkça gasp edilmesi anlamına gelmektedir. Özgürlük ve güvenlik hakkının engellenmesi sonucu hapishanede kalma süresi uzayan kadın mahpusların yaşadığı kapatılmaya bağlı hak ihlalleri de katmerleşmektedir.

B.İyi Hal Değerlendirmesi

İyi hal değerlendirme mahpusun durumu bakımından oldukça önemlidir. Çünkü bu durum, örgütlü suçtan ya da terör suçundan mahkûm olan hükümlünün, 5275 sayılı CGTİHK 105/A maddesi uyarınca denetimli serbestlikten faydalanabilmesi için ön şart olarak arandığından tutsağın olduğundan daha erken hapisneden çıkabilmesi ve daha erken özgürlüğüne kavuşması anlamına gelmektedir. İyi hal değerlendirmesi esasında idare tarafından arzulanan ‘makul tek tip insan’ yaratma arzusu içeriğinden başka bir anlam ihtiva etmemektedir. Kadın mahpusların hapisane kurumlarına göre iyi halli olmadığının değerlendirilmesi de kadına yönelik şiddetin erkek - devlet aklı ile kendini gösterme biçimidir.

7. UMUT HAKKI

Umut hakkı, ölüm cezasının insan hakları bağlamında meşruiyetini yitirmesiyle birlikte öne çıkan ve mahkûmun geleceğe yönelik “tahliye edilebilir olma” beklentisini koruyan temel bir normatif ilkedir. Ölüm cezasının yaşam hakkıyla bağdaşmaması, caydırıcılık bakımından etkisizliği ve aile bireyleri üzerinde yarattığı ağır sonuçlar, bu ceza türüne yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde güçlü bir muhalefet oluşturmuş; süreç özellikle Avrupa’da ölüm cezasının büyük ölçüde ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanmıştır. AİHM’in 2010 tarihli Al-Saadoon ve Mufdhi / Birleşik Krallık kararı, Mahkeme’nin ölüm cezasına karşı sertleşen yaklaşımının doruk noktalarından biri niteliğindedir.

Ölüm cezasının kaldırılması sonrasında öne çıkan temel tartışma, bu cezanın yerine geçen ömür boyu hapis yaptırımlarının insan onuruyla uyumlu olup olmadığıdır. AİHM’in Vinter ve Diğerleri / Birleşik Krallık (2013) kararında açıkça ortaya koyduğu üzere, ömür boyu hapis cezası ancak hükümlüye “gerçekçi bir tahliye perspektifi” sunulduğu ve cezasının belirli bir aşamada yeniden değerlendirileceğine ilişkin hukuki güvence sağlandığı takdirde Sözleşme ile bağdaşır. Bu doğrultuda Mahkeme, her hükümlünün kişisel gelişim ve rehabilitasyon imkânına sahip olduğunu; umut hakkının insan onurunun ayrılmaz bir unsuru olduğunu belirtmiştir. Murray / Hollanda (2016) kararında da benzer şekilde, yeniden değerlendirme olanağı sunulmayan ve tahliye ihtimali kategorik olarak dışlanan infaz rejimlerinin insanlık dışı muamele yasağıyla bağdaşmadığı vurgulanmıştır.

Türkiye bakımından, 2002 yılına kadar fiilen infaz edilmeyen idam cezaları dâhil olmak üzere, koşullu salıverilme olanağını tamamen dışlayan bir hapis yaptırımı bulunmamaktaydı. 2002 tarihli 4771 sayılı Kanun ile idam cezalarının ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına dönüştürülmesi ise, ilk kez bazı hükümlüler bakımından tahliye umudunu tamamen ortadan kaldıran bir infaz rejimi yaratmıştır. Bu değişiklik, özellikle terör suçları yönünden koşullu salıverilmeyi kategorik biçimde dışlamıştır. Türkiye’nin AB uyum sürecindeki Ulusal Program doğrultusunda ölüm cezası aşamalı olarak kaldırılmış; 2003 yılında AİHS 6 No’lu Ek Protokol, 2004 yılında idam cezasının tamamen kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler yürürlüğe girmiş ve 2006’da 13 No’lu Protokol onaylanarak ölüm cezası koşulsuz biçimde yasaklanmıştır.

Bu gelişmelerin ardından tartışma, “azaltılamaz ömür boyu hapis cezası” kavramına kaymıştır. 5275 sayılı Kanun’un 107. maddesi uyarınca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan hükümlüler, kural olarak 30 yıl sonra koşullu salıverilmeden yararlanabilmektedir. Ancak aynı Kanun’un 107/16. maddesi, belirli suçların örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde tahliye imkânını bütünüyle ortadan kaldırmakta ve cezayı gerçek anlamıyla ömür boyu hapse dönüştürmektedir. Bu yapı, umut hakkının özüne ilişkin ciddi tartışmalara yol açmış; mahkûmun yaşamı boyunca cezaevinde tutulmasını öngören yeni bir infaz kategorisi ortaya çıkmıştır.

AIHM içtihadı bu noktada açık standartlar belirlemektedir. Hükümlünün cezası hukuken indirilebilir olmalıdır, siyasi takdire dayalı af yetkisi bu ihtiyacı karşılamaz, infaz rejimi resosyalizasyon imkânı sunmalıdır, mutlak tecrit uygulamaları bu ilkeye aykırıdır, bağımsız ve öngörülebilir bir yeniden değerlendirme mekanizması bulunmalıdır, İlk gözden geçirme makul sürede, en geç 25 yıl civarında yapılmalıdır.

AIHM'in Türk hukukuna ilişkin içtihadı da bu ilkeleri doğrulamaktadır. Öcalan (no. 2) (2014), Kaytan / Türkiye (2015) ve Gurban / Türkiye (2015) kararlarında Mahkeme, Türkiye'deki ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin umut hakkını ortadan kaldırdığını tespit etmiştir. 5275 sayılı Kanun'daki kategorik yasaklar, TMK m. 17/4; yüksek güvenli cezaevlerinde yapısal izolasyon; müebbet hapis cezalarının değerlendirilmesinin yargısal güvenceden yoksun İdare ve Gözlem Kurulları tarafından yürütülmesi; kategorik yasak kapsamı dışındaki ağırlaştırılmış müebbetlerde dahi 36–40 yıla varan yüksek eşikler, AIHM'in Vinter kararında çizdiği çerçevenin açıkça karşısında yer almaktadır.

7.1. Türkiye'de Umut Hakkının Gerçekleşmemesi Hakkında

1- Cezanın Hukuken İndirilebilir Olması Kriteri: TMK m. 17/2 ve 17/3, İnfaz Kanunu m. 106/9, 107/13, 108/3, 110/4 hükümleri diğer koşullu salıverilme yasaklarına dair hükümlerdir. Görülmektedir ki Türk hukukunda bazı durumlarda müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam edebilmektedir. Dolayısıyla Türk hukuku, kategorik koşullu salıverilme yasakları nedeniyle umut hakkının “cezanın hukuken indirilebilir olması” şartı ile uyumlu değildir.

2- Cezanın İnfazının Hükümlünün Resosyalizasyonuna ve Tehlikelilik Halinin Son Bulmasına Elverişli Olması: Türk hukukunda TCK m. 48 hükmüne göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca ve mevzuatta belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çekilecektir. Sıkı güvenlik rejiminin esasları ise İnfaz Kanunu m. 25 hükmünde düzenlenmiştir. İnfaz Kanunu m. 25 hükmü başta olmak üzere ilgili mevzuat uyarınca (sözgelimi ziyaret hususunda Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik m. 5/1- f, 9/4, 11, 12, 15/2) çalıştırma, iletişim, bedensel aktiviteler gibi hususlarda katı bir rejimin uygulandığı göze çarpmaktadır. 7442 sayılı Kanun ile getirilen değişikliklerde de TMK bakımından infaz koşulları hukuk ve kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. İnfaz Kanunu 25. Maddesinin değiştirilmesi konusunda yapılan yasa teklifi ise sonuçsuz kalmıştır.

3- Cezanın Gözden Geçirilmesi Sürecinde Hükümlünün Usuli Güvencelere Sahip Olması: Türk Hukuku'nda 15 Nisan 2020'de yürürlüğe giren 7442 sayılı Kanun ile gelen değişiklikler ve 29.12.2020 tarihli Gözlem Ve Sınıflandırma Merkezleri İle Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik kapsamında; Söz gelimi idare ve gözlem kurullarının infaz kurumu personelinin müteşekkil yapısı, değerlendirme sürecine hükümlünün dahlinin sınırlılığı ve usuli güvencelerin yetersizliği ilk göze çarpan sorunlardır. Keza “ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği” kıstasları, koşullu salıverilmeye dair yapılan iyi hal değerlendirilmesinde başat rol oynamaması gerek ölçütlerdir.

4- Cezanın Fiilen İndirilebilir Olması: Türk Hukuku'nda 7442 sayılı Kanun ile gelen değişiklikler ve 29.12.2020 tarihli Gözlem Ve Sınıflandırma Merkezleri İle Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik kapsamında kurulan İdare ve Gözlem kurulları koşullu salıverme müessesini TMK kapsamındaki suçlar bakımından işletmemektedir. İnsan hakları örgütlerine başvuran ailelerden edinilen bilgiye göre Kanun değişikliği sonrası birçok mahpus hakkında farklı gerekçelerle iyi halli olmadığına -

karar verilerek koşullu salıverme hakkında farklı gerekçelerle iyi halli faydalandırılmamıştır.

5- Her ne kadar cevaplarında ve eylem planlarında Hükümet, Cumhurbaşkanının cezaı kaldırma – hafifletme yetkisinden bahsetmişse de, Öcalan v. Türkiye (2) kararında AİHM, Cumhurbaşkanı’nın bu yetkisinin veya af uygulamasının, cezanın hukuken indirilebilir olması şartını sağlamadığını tespit etmiştir. Bu kararı takiben sırasıyla verilen Kaytan v. Türkiye, Gurban v. Türkiye ve Boltan v. Türkiye kararlarında da AİHM, Öcalan kararındaki tespitlerini tekrarlamıştır. Bu kapsamda, Gurban dosya grubunda yer alan başvuru Abdullah Öcalan, Hayati Kaytan, Emin Gurban ve Civan Boltan’a verilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezaları yukarıda sayılan ilgili yasa maddeleri sebebiyle kategorik koşullu salıverme yasakları kapsamındadır. Başvurucuların cezası, kendileri ile benzer durumdaki yüzlerce hükümlü gibi, ölünceye değin devam edecektir. AİHM’ in Sözleşme’ ye aykırı olduğunu tespit ettiği bu durumun ortadan kaldırılması, yani AİHM kararının uygulanması için, Türkiye Hükümeti tarafından gerekli yasal ve uygulama değişikliklerinin ivedilikle yapılması gerekmektedir.

6- Anayasa Mahkemesi’ nin bu konuda AİHM içtihatlarına uygun karar vermekten kaçınması: Abdulselam Tatal ve diğerleri bireysel başvuru kararında; diğer hak ihlali iddialarının yanı sıra başvuruçuların ölünceye değin infazı devam eden müebbet hapis cezasına çarptırılmaları da konu edilmiştir. Anayasa’nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini tespit etmiş ve adil yargılanma hakkının ihlaline dair sonuçların ortadan kaldırılması için kararın bir örneğinin ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir. AYM Genel Kurulu; başvurunun umut hakkı boyutu hakkında ise, gözü altında müdafî yardımından yararlanılamaması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine bağlı olarak yeniden yargılama yapılmak üzere kararın örneğinin ilgili ilk derece mahkemesine gönderildiğini belirtmiştir. Bu durum nedeniyle de başvuruçuların tahliye umudu olmayan müebbet hapis cezası bağlamındaki iddialarına AİHM m. 3 ve Anayasa m. 17 bağlamındaki hak ihlali iddialarına yönelik bir değerlendirme yapılmamasına 1 üyenin karşı oyu ile oy çokluğuyla karar verilmiştir. Örneğin AYM Burak Çileli, Aynur Ayrızen, Burhanettin Yalçın bireysel başvuru kararları bu doğrultuda zikredilebilir. Bahsedilen kararlarda da başvuruçuların adil yargılanma hakkının ihlal edildiği tespit edilerek ihlalin sonuçlarının giderilmesi amacıyla kararın bir örneğinin ilgili ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verilmiş ve bu durum nedeniyle de başvuruçuların tahliye umudu olmayan müebbet ağır hapis cezasına çarptırılması kaynaklı hak ihlali iddialarının ayrıca değerlendirilmemesine oybirliği ile karar verilmiştir. 17. maddesinin de ihlal edildiği görüşünü sunmuştur. Son bildirimde bu bölüme atıfla; Bu halen geçerli de olsa AYM ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası üzerinden yapılan bireysel başvurularda Adalet Bakanlığı’ndan görüş isteyerek, yeni somut bir adım atmıştır. Ancak Bakanlığın sunduğu görüşlerde “ölünceye kadar hapis cezası” anlamı taşıyan ağırlaştırılmış müebbet yasa hükümlerini başvuru hükümlülerle somut olarak ilişkilendirmeden soyut ve yüzeysel bir “tehlikelilik” değerlendirmesi ile gerekçelendirmeye çalıştığı ve Hükümet’in eylem planlarında sunduğu Cumhurbaşkanı af yetkisine atıfta bulunduğu anlaşılmaktadır. Türkiye Hükümeti’nin bu konuda yapısal bir adım atmamak konusunda ısrarı derdest dosyalardan anlaşılmaktadır.

7- Bilgi Edinme Başvuruları ve İstatistiki Bilgilere Erişim: Komite, Aralık 2021 toplantısı sonrası, Türkiye Hükümetine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpusların sayısına ilişkin Eylül 2022’ye kadar bilgi vermesi konusunda çağrıda bulunmuş, ancak Türkiye Hükümeti bu çağrı sonrası sunduğu iki eylem planında da buna dair bilgi paylaşmamıştır. Türkiye’ de resmi istatistiki verilerin temini ve yayımı ile yükümlü Türkiye İstatistik Kurumu’nun kamuya açık hiçbir verisinde ceza infaz kurumlarında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan hükümlü sayısına dair bir bilgiye yer verilmemektedir. Türkiye’nin beşinci periyodik raporunun incelendiği BM İşkenceye Karşı Komite’nin 80. oturumunda Hükümet’in, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alanların Türkiye’deki cezaevi nüfusu içindeki oranının -

%1,24 olduğunu açıkladığı, ancak bu cevabın, somut rakamlardan ziyade sadece mahkumiyetleri kesinleşmiş ve cezalarını çekmeye başlamış olanları kapsadığı, buna karşın cezaevinde yargılanmakta olan ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası riskiyle karşı karşıya olan kişilerin sayısını içermediği, ancak bu haliyle dahi Türkiye'de 4,000'den fazla ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsünün olduğunu anlaşıldığı ifade edilmektedir.

8- Yasa değişikliği önerileri hakkında: 19/02/2016 tarihinde Adana milletvekili Meral Danış Beştaş tarafından “Terörle Mücadele Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” verilerek; hapis cezalarında infazın kısaltılması ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılanların da koşullu salıverilme hükümlerinde faydalanması amaçlanmış, yine 07/06/2016 yılında Cezasının Kaldırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” Halkların Demokratik Partisi Ağrı Milletvekili Berdan Öztürk tarafından verilmiş ancak yasa değişikliği çabaları “hükümsüz” olarak sonuçlanmıştır. 10.08.2016 tarihinde ise İstanbul milletvekili Sezgin Tanrıkulu tarafından “5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu’nun 25. Maddesi Hakkında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” ni ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin infaz koşullarının tecrit ve izolasyona sebep olduğu, işkence yasağının ihlali anlamına geldiği gerekçesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na sunmuş, Komisyona gönderilen bu teklifler gündeme dahi alınmamıştır.

7.2. Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Kadınlar Bağlamında Umut Hakkı

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü kadınlara ilişkin resmi istatistikler paylaşılmamaktadır. Bu sebeple ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü kadınlara ilişkin veriler ve bilgiler çok sınırlıdır. AIHM içtihatlarında insan onurunun ayrılmaz bir unsuru olarak değerlendirilen umut hakkı; cezanın belirli aralıklarla yeniden gözden geçirilmesini, hükümlünün toplumsal yaşama dönebilme kapasitesinin objektif kriterlerle değerlendirilmesini ve rehabilitasyon sürecinin anlamlı bir biçimde işletilmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye’de ağırlaştırılmış müebbet rejiminin kadın hükümlüler bakımından hiçbir biçimde bu standartları gözetmediği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muamele Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) ve Bangkok Kuralları (Kadın Mahpuslara İlişkin BM Kuralları), kadın hükümlülerin özel ihtiyaçlarının gözetilmesi gerektiğini açıkça belirtmektedir. Ancak Türkiye’de koşullu salıverilmenin tamamen dışlandığı ağırlaştırılmış müebbet rejimi, bu uluslararası standartlara uygun bir yeniden değerlendirme mekanizması yaratmamaktadır.

Kadın hükümlüler, ceza infaz kurumlarında toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler, sınırlı sosyal, psikolojik ve mesleki destek programları, sağlık ve üreme haklarına erişimde yaşanan güçlükler, bakım yükümlülüklerinin cezaevine yansması ve kadınlara özgü ihtiyaçların sistematik biçimde karşılanamaması gibi çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu koşullar, koşullu salıverilme ihtimalinin kategorik olarak dışlandığı ağırlaştırılmış müebbet infazı altında daha da ağırlaşmakta, yaşam boyu kapatılmanın kadınlar üzerinde yarattığı fiziksel, psikolojik ve sosyal tahribatı artırmaktadır.

Dolayısıyla mevcut infaz düzeni, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü kadınların insan onuruna saygılı bir infaz rejiminden yararlanmasını engellemekte; AIHM tarafından çizilen standartlar ile ulusal uygulama arasında belirgin bir uyumsuzluk yaratmaktadır.

7.3. Özgürlük ve Güvenlik Hakkı İhlal Edilen Kadın Mahpuslar

Anayasa ve AİHS uyarınca kişi özgürlüğü esastır. Aksi her türlü tedbir istisnai olarak düzenlenmiştir. Kamu kurumları öncelikli görevleri mahpusların kişi ve özgürlüğünü güvence altına almaktadır. Hapishanelerde yaşanan hak ihlallerinin kronikleşmiş bir sorun halini alması en başta mahpusların yaşam hakkını ihlal ederken infaz ertelemeleri gibi keyfi uygulamalar da özgürlük ve güvenlik hakkını tehlikeye düşürmüştür.

Mahpusların cezalarının infazı, Anayasa ve ilgili ceza mevzuatı kapsamında öngörülen usul ve kurallara tabi olup, hukuk devleti ilkesinin temel bir unsurudur. Ancak infazın gerekçesiz biçimde ertelenmesi ya da yakılması, kişilerin hukuki güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı ve özgürlük ve güvenlik hakkının ihlaline yol açmaktadır. Bu tür uygulamalar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 5. ve 6. maddelerinde güvence altına alınan haklara aykırıdır.

İnfazların yasal dayanak olmaksızın ertelenmesi, cezanın süresiz biçimde belirsizliğe itilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, mahpuslar üzerinde ciddi psikolojik baskı yaratmakta, belirsizlik duygusunu derinleştirmekte ve yeniden topluma kazandırılma amacına zarar vermektedir.

Yapılan görüşmelerde mahpusların aktardığı bilgilerden anlaşılmaktadır ki; idare ve gözlem kurulları her bir mahpusu tek tek değerlendirmeye almamakta mahpusların sahip oldukları ideolojilerden hareket ederek soyut gerekçelere dayanarak hüküm tesis etmektedir. İdare ve gözlem kurulları tarafından verilen kararlar sonucu infaz süresi uzayan kadın mahpusların örgütlü suçlar kapsamında hüküm almış olmaları veya okudukları yayınların ilkelerini savunmaları onları 'iyi halli' olmamalarına dayanak değildir.

8. SONUÇ : POLİTİKA VE REFORM ÖNERİLERİ

1- 5275 sayılı Kanun m.25, m.107/16 ve TMK m.17/4 başta olmak üzere, “ölünceye kadar hapis cezasını” hukukileştiren hükümler yürürlükten kalkmalıdır.

2- Koşullu salıverilme hakkında yaşıatılan engellemeler derhal sonlandırılmalı, tüm siyasi mahpuslar hakkında verilen keyfi ve hukuka aykırı idare ve gözlem kurulu kararları iptal edilmeli ve derhal tahliyeleri sağlanmalıdır.

3- Şartlı tahliye hakkı evrensel hukuk ilkeleri uyarınca eşit şekilde uygulanmalı, pişmanlık dayatmasına ve ideolojik değerlendirmelere son verilmelidir.

4-İdare ve Gözlem Kurulları yerine yargısal güvenceli, bağımsız bir kurul/mahkeme modeli getirilmeli; ilk gözden geçirme en geç 20. yılda, sonrasında düzenli aralıklarla yapılmalı; duruşmalı inceleme ve etkili itiraz yolu sağlanmalıdır.

5-Tecrit ve mutlak izolasyon terk edilmeli, sosyal temas ve aile/avukat erişimi düzenli ve anlamlı biçimde güvence altına alınmalıdır.

6-Adalet Bakanlığı, TÜİK ve ilgili diğer kurumlar, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alanların sayısı, profili, cinsiyet ve yaş dağılımı ve infaz durumuna ilişkin düzenli, ayrıntılı veri yayımlamalıdır.

7- TMK kapsamındaki suçlara yönelik ayrımcı infaz eşikleri ve fiilî koşullu salıverme engelleri kaldırılmalıdır. Geçiş hükümleri ve geriye etkili uyum. Hâlihazırda indirilemez rejimde olan tüm hükümlüler için derhal gözden geçirme imkânı tanınmalıdır.

8- AYM’de bekleyen bireysel başvurular, AİHM standartları ve Komite kararları ışığında ivedilikle sonuçlandırılmalıdır.

9- Hapishanelerde kadın mahpuslara yönelik ayrımcı ve cinsiyetçi uygulamalar durdurulmalı, politik kadın mahpusların maruz kaldığı özel baskı mekanizmaları ifşa edilerek sonlandırılmalıdır.

10- Toplumun barış, adalet ve demokratik çözüm talebine uygun olarak, hapishanelerde yürütülen baskı politikalarına karşı kamuoyu duyarlılığı artırılmalı ve bu politikalarla hesaplaşılmalıdır.

**ÖZGÜRLÜK İÇİN HUKUKÇULAR DERNEĞİ
KADIN KOMİSYONU**